शोधनिर्देशक सहप्रा.डा. कृष्णप्रसाद दाहाल

योगवाद र भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली शिक्षण समिति, पाटन संयुक्त क्याम्पस, स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
जुलुमदेवी बलामी
नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम
शैक्षिक सत्र २०६२/०६४
क्याम्पस रोल नं. १/०६२
त्रि.वि. दर्ता नं. ३१७७९-९०
परीक्षा रोल. नं. ४३०६
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका, ललितपुर
२०६७

योगवाद र भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली शिक्षण समिति, पाटन संयुक्त क्याम्पस, स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
जुलुमदेवी बलामी
नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम
शैक्षिक सत्र २०६२/०६४
क्याम्पस रोल नं. १/०६२
त्रि.वि. दर्ता नं. ३१७७९-९०
परीक्षा रोल. नं. ४३०६
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका, ललितपुर

२०६७

शोधनिर्देशकको सिफारिस

सुश्री जुलुमदेवी बलामीले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दर्सौपत्रको आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति 'योगवाद र भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्रको लेखन मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । सुश्री बलामीले शोधविधिको मान्यतामा रही नेपाली आख्यान साहित्यका मूर्धन्य व्यक्तित्व विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका व्यक्तित्वका विविध आयामहरूको विस्तृत अध्ययन गर्दै उनबाट सिर्जित साहित्यहरूको यथोचित प्रकाश पार्नुभएको छ । नेपाली राजनीतिमा एकलव्यका रूपमा ख्याति कमाएका कोइराला प्रजातान्त्रिक आन्दोलनका महानायक नै थिए । उनले कथा र उपन्यासका माध्यमबाट नेपाली साहित्यलाई निकै नै समृद्ध तुल्याएका छन् । यस्ता विशिष्ट प्रतिभाले लेखेको 'सुम्निमा' उपन्यासलाई मूल विषय बनाएर सुश्री बलामीले त्यसभित्रको योगवाद र भोगवादको वैज्ञानिक ढङ्गले विश्लेषण गर्नुभएको छ । उहाँले योगवाद र भोगवादसम्बन्धी दार्शनिक, सैद्धान्तिक चिन्तनका सापेक्षमा सुम्निमा उपन्यासलाई खोतल्नु भएको छ । सुम्निमा उपन्यासको मूल प्राप्ति भन्नु नै योगवाद र भोगवादको प्रस्तुति हो । उपन्यासकारले यही योगवाद र भोगवादको प्रस्तुतिद्वारा समन्वयवादतर्फ आफ्नो औपन्यासिक निष्कर्ष दिएका छन् । शोधार्थी बलामीले यसैलाई आफ्नो शोधको मूल साध्य बनाएर यस शोधपत्रमा वैज्ञानिक सीप र प्रविधिद्वारा पारदर्शी गराउनुभएको छ । उहाँ यस शोधपत्रमा शोधविधिको मान्यताबाट अलिकति पनि विचलित नभइकन औपन्यासिक कथ्यलाई विस्तृत प्रकाश पार्न सफल हुनुभएको छ । उहाँले गहन मिहिनेत र लगनशीलताका साथ सु-सम्पन्न गर्नुभएको यस शोधपत्रको लेखनप्रति म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः शोधार्थी बलामीको यो शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति म त्रि.वि. पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समिति, स्नातकोत्तर कार्यक्रम समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

(सहप्रा.डा. कृष्णप्रसाद दाहाल)
शोधनिर्देशक
नेपाली शिक्षण समिति
स्नातकोत्तर कार्यक्रम
संयोजक
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका, ललितपुर

मिति : २०६७।२।१६

मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति

सुश्री जुलुमदेवी बलामीले त्रि.वि. स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौंपत्रको आवश्यक परिपूर्तिका निम्ति तयार पारी प्रस्तुत गर्नुभएको 'योगवाद र भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र मौखिक परीक्षाको विधि सुसम्पन्न गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

____

सहप्रा.डा कृष्णप्रसाद दाहाल
शोधनिर्देशक

____

प्रा.डा. कुलप्रसाद कोइराला
बाह्यपरीक्षक
त्रि.वि. रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस
भृकुटी मण्डप

____

सहप्रा. सुरेन्द्रवरसिंह थापा
विभागीय प्रमुख
नेपाली शिक्षण समिति
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका ललितपुर

____

सहप्रा.डा. कृष्णप्रसाद दाहाल
संयोजक
नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम
पाटन संयुक्त क्याम्पस

मिति :

कृतज्ञताज्ञापन

ज्ञान र प्रविधि मानव जीवनको आधार हो । त्यसमा पनि नेपाली विषयको ज्ञान र प्रविधिको विकासबिना कुनै पनि विषय वा क्षेत्रको विकास, उन्नति र प्रगतिको कल्पना गर्न सकिँदैन । त्यसकारण नेपाली भाषाको शुद्धीकरण र सुदृढीकरण हुन आवश्यक छ । हरेक सरकारी तथा गैरसरकारी संघ-संस्था, तह र तप्कामा नेपाली भाषाको माध्यमबाट व्यवहार हुने गरेको छ ।

हाम्रो देशको सन्दर्भमा नेपाली राष्ट्रभाषाको रूपमा मान्यता पाएको भाषा हो । जसले गर्दा नेपाली विषयको गहन अध्ययनबाट मात्र नेपाली भाषाको विकास संभव हुन्छ । जसरी अँध्यारोमा रुमलिएको यात्रीलाई बत्तीको प्रकाशले उज्यालोतिर डोऱ्याउँछ । त्यसरी नै नेपाली भाषाको भाषिक कठिनाइँमा अलमलिरहेकाहरूलाई अचेतनबाट चेतनमा, अज्ञानताबाट ज्ञानको मार्गमा प्रवेश गराउँदछ । सभ्य समाज निर्माण गर्ने कार्यमा नेपाली भाषाको अहम्भूमिका हुन्छ । नेपाली विषय नेपाल र नेपालीको परिचायक पनि हो । नेपालभित्र व्याप्त संस्कार, संस्कृति, परिवेश र घटना अन्यान्य विषयले मानव संसारलाई अग्रगामी सोच, संवेदनशील र चेतनशील बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । मुलुकमा सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, साहित्यिक र राजनैतिक परिवर्तनहरू नेपाली विषयको एक उपलब्धिको पाटो मान्न सकिन्छ । आदिम युगदेखि आधुनिक युगसम्म मानव जगत्लाई डोऱ्याउने कार्य नेपाली विषयले साध्यको रूपमा गरेको यथार्थ चित्रण हाम्रा सामु छुपेको छैन । साहित्य नै सामाजिक चित्रण हुन् । साहित्यको माध्यम पनि नेपाली नै भएकोले नेपाली विषयको अध्ययन अनिवार्य आवश्यकताको विषय नै भैसकेको छ ।

भनिन्छ, ब्रह्माण्डमा कुनै पनि कुरा पूर्ण छैन तसर्थ मेरो यो शोधपत्र पनि धेरै विषयवस्तु, सामग्री-सीमा क्षेत्रको विविध पक्षबाट पूर्ण नहोला तर कुनै पनि विषयको गहिराइमा पुग्न खोज एवं अनुसन्धान नै प्रमुख विषय हो भन्नेमा मेरो दृढ विश्वास रहँदै आएको छ । यस वस्तुस्थितिमा समाजमा हाल देखा परेका विभिन्न सिद्धान्त र विचारहरूको नाममा हिंसा, आतङ्क र अन्य अमानवीय कार्यहरूको विगबिगी भइरहेको गम्भीर स्थितिमा मानव समाजको अस्तित्व र आवश्यकताको खोजी गर्ने क्रममा

योगवाद र भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन गरी यथार्थ निष्कर्ष पहिचान गर्नु नै यस शोधपत्रको प्रमुख उद्देश्य हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र आदरणीय गुरु सहप्रा. डा. श्री कृष्णप्रसाद दाहालको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । शोधपत्र तयार पार्ने कार्यमा अत्यन्त व्यस्त समय अभावको बाबजुद पनि मलाई आफ्नो अमूल्य समय र सहयोग दिई सजग र सचेत गराई अत्यन्त विद्वत्तापूर्ण ढङ्गबाट मार्गदर्शन गराउनुका साथै शोधपत्र स्वीकृति गराई मूर्तरूप दिने श्रद्धेय गुरु सहप्रा.डा. कृष्णप्रसाद दाहालप्रति ऋणी रहँदै हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार गर्न सल्लाह र सुझाव संकलन गर्ने क्रममा त्रिचन्द्र क्याम्पस र पद्कन्या क्याम्पसबाट पनि सहयोग प्राप्त गरेँ । पद्मकन्या क्याम्पसका आदरणीय गुरु सहप्रा. श्री चेतोनाथ गौतमज्यूसँग परिचय गरेँ र शोधपत्रको विषय छनौट बारेमा छलफल र राय सुझावमा उहाँले मनोविश्लेषक उपन्यासकार विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको सुम्निमा उपन्यासमा शोध गर्न सल्लाह दिई दिशाबोध गरिदिनु भयो । आफ्नो अध्ययनस्थल पाटन संयुक्त क्याम्पसमा फर्केर गुरु सहप्रा.डा. कृष्णप्रसाद दाहालसँग सुम्निमा उपन्यासको कुन दृष्टिले शोधपत्र तयार गर्ने भन्ने विषयमा छलफल र सल्लाह गर्दा उहाँले विभिन्न शीर्षकहरू दिनुभयो । त्यसमध्ये मलाई "योगवाद र भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन" विषय नवीन र समयसापेक्ष अनुसन्धानको विषय लागेर छनौट गरें । त्यहीबाट यो शोधपत्रको बिजारोपण भएको हो । त्यसैले विषय छनौट कार्यमा आफ्नो अमूल्य समय प्रदान गरी, महत्त्वपूर्ण सुझाव दिई सहयोग पुऱ्याउनु हुने आदरणीय गुरु सहप्रा. श्री चेतोनाथ गौतमज्यूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरा जीवनमा हरपल साथ दिने र यस शोधपत्र लेखनकार्यमा पनि वि.प्र. कोइराला को सुम्निमा उपन्यासमा शोधकार्य गर्न सल्लाह दिनु हुने प्रेरणाका खानी हे.न.पा.-५ (मकवानपुर) का दाजु विष्णुप्रसाद दाहालप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । सामाजिक, शैक्षिक र राजनैतिक हर क्षेत्रमा प्रेरित गर्ने हे.न.पा.-३ (मकवानपुर) का

आदरणीय दाजु 'माइकल' रामचन्द्र अर्यालप्रति पनि मुरीका मुरी कृतज्ञताका वाणी अर्पण गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्दा मलाई जन्मेदेखि काख र काँधको माया र ममता दिएर हुर्काउने, पढाउने र असल व्यक्तित्वको रूपमा हेर्न चाहने, इच्छा आकांक्षा बोकेर मेरा हरघडीलाई सहज र उपयुक्त वातावरण बनाइदिनु हुने ममतामयी पूजनीय माता कृष्णदेवी बलामीका चरणकमलमा सादर रीतले दण्डवत् चढाउँछु । घरायसी र व्यावहारिक कार्यमा सहयोग पुऱ्याई यस शोधपत्र लेखनकार्यमा समय उपलव्ध गराई सहयोग गर्ने बहिनी मीनादेवी बलामीलाई सस्नेह हृदयदेखि नै धन्यवाद प्रकट गर्दछु । सामग्री संकलन गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने मेरा प्रिय भाइ निर्मल बलामीलाई पनि अन्तरआत्मादेखि नै माया प्रकट गर्दै धन्यवाद प्रदान गर्दछु । पारिवारिक र घरायसी कार्यहरूमा बालसुलभ ढंगले पनि सहयोग पुऱ्याइ शोधपत्र लेखन कार्यमा उपयुक्त वातावरणको तला थपि दिने मेरा साना-साना भाइ बहिनीहरू निश्चल बलामी, नीति बलामी र निष्ठा बलामीलाई प्रेमपूर्ण धन्यवाद एवं आशीर्वाद प्रदान गर्दछु । स्नातकोत्तर तह पूरा गर्न र यस शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफूले अनेक व्यावहारिक कठिनाइँ र दु:खकष्ट सहेर पनि मलाई मामाघरमा बसी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने वातावरण मिलाइदिनु हुने दाजु अर्जुन श्रेष्ठ र भाउजू अनुश्रेष्ठप्रति सस्नेह आभार प्रकट गर्दछु । पारिवारिक र व्यावहारिक कार्य आफूले गरेर पनि मलाई शोधपत्र लेखनकार्यमा सहयोग पुऱ्याउने बहिनीहरू बेली श्रेष्ठ, अन्जना श्रेष्ठ, अनुकसा श्रेष्ठ र भाइ आकाश श्रेष्ठलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपबाट सहयोग गर्ने मित्र श्री ज्ञानदा मा.वि. हेटौंडा (मकवानपुर) का प्र.अ. श्री रामसागर गुरागाइँलाई हृदयदेखि नै धन्यवाद प्रकट गर्दछु । वयोबृद्ध भएर पनि शिक्षाको महत्त्व बुझेर हाम्रो शिक्षा क्षेत्रमा सधैं सकारात्मक भूमिका निर्वाह गर्दै आउनु भएका र यस शोधपत्र लेखन कार्यमा स्रोत सामग्री जुटाई सहयोग पुऱ्याउनु हुने हाम्रा गुरु श्री ऐक्यानन्द राजोपाध्याय र उहाँका परिवारजनप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । नारी शिक्षाको महत्त्व दर्शाएर मलाई यो स्तरसम्म पुग्न सामाजिक र आर्थिक रूपले सहयोग गर्नुहुने दाजुहरू भीम लामा र कृष्णभक्त श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र तयार पार्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्री सरस्वती बालबोधिनी मा.वि. मार्खु - ८ (मकवानपुर) का मेरा शिक्षक साथीहरू पूर्णचन्द्र काफ्ले, रामेश्वर यादव, सहदेव रिमाल, सनी श्रेष्ठ, अस्मिता मिश्र, लक्ष्मी काफ्ले, संझनासिंह ठकुरी, निरकुमार छुमी, लवमान तामाङ, उमाकान्त चौधरी, शिवशंकर चौधरी, विजयलक्ष्मी श्रेष्ठ र उज्ज्वल रिमालप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा पाण्डुलिपि तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउने मित्र श्री टेकनाथ सुवेदी र कम्प्युटर प्रिन्ट गरी सहयोग गर्नु हुने दाजु निर्मल महर्जनलाई पनि धन्यवाद प्रदान गर्दछु ।

स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको दसौँपत्रको आवश्यक परिपूर्तिका लागि तयार पारेको यो शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली शिक्षण समिति, स्नातकोत्तर कार्यक्रम समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

जुलुमदेवी बलामी
शोधार्थी
रोल नं. १-२०६२/०६४
त्रि.वि. दर्ता नं. ३१७७९-९०
परीक्षा रोल नं. ४३०६
पाटन संयुक्त क्याम्पस
नेपाली शिक्षण समिति
स्नातकोत्तर कार्यक्रम
पाटनढोका, ललितपुर

मिति : २०६७०२१७

विषय सूची

शोधनिर्देशकको सिफारिस

कृतज्ञताज्ञापन

संक्षेपीकृत शब्द

अध्याय एक : शोधपरिचय **१ – ९**

१.१ शोधशीर्षक १

१.२ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.३ शोधसमस्या २

१.४ शोधकार्यको उद्देश्य ३

१.५ अध्ययनको आवश्यकता र महत्त्व ३

१.६ अध्ययनको सीमाङ्कन ४

१.७ पूर्वकार्यको समीक्षा ४

१.८ शोधविधि ८

१.९ शोधको ढाँचा (रूपरेखा) ९

अध्याय दुई : विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको जीवनवृत्तको अध्ययन **१० – ३६**

२.१ परिचय १०

२.२ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको पारिवारिक पृष्ठभूमि १०

२.३ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको जन्म १५

२.४ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको मृत्यु १७

२.५ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको साहित्ययात्रा १७

२.५.१ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको कथाकार व्यक्तित्व २१

२.५.२ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको उपन्यासकार व्यक्तित्व २३

२.५.३ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको निबन्धकार व्यक्तित्व २४

२.५.४ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको कवि व्यक्तित्व २५

२.५.५ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको समालोचक व्यक्तित्व २६

२.६ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको राजनीतिक व्यक्तित्व २७

२.६.१ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको राजनैतिक यात्रा २८

२.६.२ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका भनाइहरू ३१

२.६.३ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको दार्शनिक व्यक्तित्व ३३

२.६.४ विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाको औपचारिक अध्ययन ३४

२.७ निष्कर्ष ३५

अध्याय तीन : योगवाद र भोगवादको सैद्धान्तिक अध्ययन ३७ – ५१

३.१ परिचय ३७

३.२ योगको परिभाषा र अर्थ ३७

३.२.१ वाद ३८

३.२.२ योगसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूको मान्यता ४२

३.३ भोगवादको सैद्धान्तिक विश्लेषण ४६

३.३.१ भोगवादको परिभाषा र अर्थ ४७

३.३.२ भोगवादसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूले व्यक्त गरेका विचारहरू ४९

३.४ निष्कर्ष ५०

अध्याय चार : नेपाली उपन्यासको ऐतिहासिक चिनारी र सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन ५२ – ७९

४.१ परिचय ५२

४.२ नेपाली उपन्यासको पृष्ठभूमि ५३

४.२.१ नेपाली उपन्यासको पारिभाषिक अध्ययन ५५

४.३ नेपाली उपन्यासको कालक्रमिक अध्ययन ५६

४.३.१ नेपाली उपन्यासको प्राथमिककाल ५७

४.३.२ नेपाली उपन्यासको माध्यमिककाल ५८

४.३.३ नेपाली उपन्यासको आधुनिककाल ६९

४.३.४. नेपाली उपन्यास परम्परामा सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन ७०

४.३.५ सुम्निमा उपन्यासको स्थान ७५

४.४ निष्कर्ष ७९

अध्याय पाँच : योगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन ८० – ९३

५.१ परिचय ८०

५.२ सुम्निमा उपन्यासको घटनाक्रममा योगवादको प्रयोजन ८०

५.२.१ सुम्निमा उपन्यासको पहिलो अध्यायमा योगवाद ८१

५.२.२ सुम्निमा उपन्यासको दोस्रो अध्यायमा योगवाद ८४

५.२.३ सुम्निमा उपन्यासको तेस्रो अध्यायमा योगवाद ८४

५.३ पात्रगत दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासमा योगवाद ८८

५.३.१ सुम्निमा पात्रमा योगवाद ८९

५.३.२ सोमदत्त पात्रमा योगवाद ८९

५.३.३ पुलोमा पात्रमा योगवाद ९०

५.३.४ उपन्यासकार विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका दृष्टिमा योगवाद ९१

५.३.५ सुम्निमा उपन्यासको सारवस्तुमा योगवाद ९१

५.४ निष्कर्ष ९३

अध्याय छ : भोगवादका दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासको अध्ययन ९४ – १०७

६.१ परिचय ९४

६.२ सुम्निमा उपन्यासमा भोगवाद ९५

६.२.१ सुम्निमा उपन्यासको पहिलो अध्यायमा भोगवाद ९५

६.२.२ सुम्निमा उपन्यासको दोस्रो अध्यायमा भोगवाद ९९

६.२.३ सुम्निमा उपन्यासको तेस्रो वा अन्तिम अध्यायमा भोगवाद ९९

६.३. पात्रगत दृष्टिले सुम्निमा उपन्यासमा भोगवाद १०१

६.३.१ सुम्निमा पात्रमा भोगवाद १०१

६.३.२ सोमदत्त पात्रमा भोगवाद १०३

६.३.३ पुलोमा पात्रमा भोगवाद १०४

६.३.४ उपन्यासकार विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाका दृष्टिमा भोगवाद १०५

६.३.५ सुम्निमा उपन्यासको सारवस्तुमा भोगवाद १०६

६.४ निष्कर्ष १०७

अध्याय सात : उपसंहार एवम् निष्कर्ष **१०८ – ११२**

सन्दर्भग्रन्थ सूची **११३ – ११५**

सङ्क्षेपीकृत शब्द

१.	आइ.ए.	इन्टरमिडियट अफ आर्टस
२.	ई.पू.	ईसापूर्व
३.	एम.ए	मार्टस डिग्री अफ आर्टस
४.	क्र.सं.	क्रमसंख्या
५.	प्र.	प्रसाद
६.	प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
७.	प्र.सं.	प्रथम संस्करण
८.	प्रा.	प्राध्यापक
९.	बि.ए.	व्याचलर अफ आर्टस्
१०.	बि.एल.	व्याचलर अफ ल
११.	वि.प्र.	विश्वेश्वरप्रसाद
१२.	वि.प्र.प्रा.लि.का	विद्यार्थी प्रकाशन प्राइभेट लिमिटेड काठमाडौँ ।
१३.	वि.सं.	विक्रमसंवत्
१४.	डा.	डाक्टर
१५.	दो.सं.	दोस्रो संस्करण
१६.	ने.प्र.प्र.	नेपाल प्रज्ञा-प्रतिष्ठान
१७.	ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान
१८.	ने.सा.	नेपाली साहित्यकोश
१९.	मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
२०.	सं.	सम्पादक
२१.	सं	संयोजक
२२.	सहप्रा	सहप्राध्यापक
२३.	सा.प्र.	साझा प्रकाशन
२४.	हे.न.पा.	हेटौंडा नगरपालिका
२५.	त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय